گەردوخول بەناو هەمەدانی بابا تاهیر-دا

قەیس حوسێن ڕەسووڵ

ناڕەوا نییە ئەگەر بلێین سەفەرکردن دەرگایەکی فراوان لە زانست و زانیاری و هەستکردن و درک کردنێکی هەمەلایەن و فرەخاس و یادەوەرییەکی بەرفرە لەناخی مرۆڤدا دەکاتەوە و چێدەکا و دەورووژێنێ. هاوکات ژمارەیەک لە دید و بۆچوون و وێنەگەلێک لە دڵ و دیدەدا جێدێڵێ بەتایبەتی سەفەرکردنێک بۆ شوێنێک کە نیشتەجێکانی تاڕادەیەکی زۆر جیاوازبن لە ڕووی پێشکەوتنی ماددی و مەعنەوی و هەنگاوێکی چاکیشیان بڕیبێ لە خۆناسین و کۆمەڵگەناسین، لەوەش زیاتر ئەو شوێنە لانکی شارستانیەتێکی گەورە و کاریگەر بێ، بۆیە چەند بتوانی خوێندنەوەی قووڵ و فراوان و ڕەگاژۆیی بۆ بکەی هێشتان هیچت نەکردووە و هەروا بە ئاسانیش ناتوانی هەموو خەسڵەت و سیفەتە جیاکەرەوەکانی دەستبخەی. هەموو شوێنێک جۆرە جوانییەک لەخۆوە دەگرێ. لە خانوو بەرەو کوخ و کاخەکانییەوە بگرە تا دەگەیتە ئەو خەڵکەی کە لەو شوێنانەدا دەژین. ڕەنگە یەکەمین جار هەست بە شتانێک بکەی کە تا دوێنێ لێی بێبەش بووی. بۆیە حەز دەکەی کاتێکی زۆر لەناویاندا بمێنیتەوە و هەر ئەو شتانەش توخمی سەرەکی پێکهێنەری تەواوی سیما و ئەدگاریانە و ڕەهەندەکانی ئەو شوێنە پێکدەهێنن.

لەوەش زیاتر زۆرجاران بۆنی گوڵێک، وتەی زارێک، ڕەنگی خاکێک، سەدای بولبولێک بەرەو شوێنکاتێکت ببات کە تۆ بۆی دۆشدا دەمێنیی و بەدوای نهێنی ئەو سەرسوڕمانەت دەگەڕێی بەتایبەتی ئەو کەسانەی قەدەرێکی زۆر لەناو خەم و مەراقێکی گەورەدا شەویان شەو نەبووە و ڕۆژیشیان ڕۆژ. بۆیە هەر زوو بەزوویی دەکەونە بەر کاریگەریی ئەو شوێنە و سۆزەی گریان دایاندەگرێتەوە و جار جارەیش لە کانگەی دڵیانەوە پێدەکەنن و لەو نێوانەشدا ئاخێکی سارد هەڵدەکێشن و بەدەم ڕۆژانێک کە زۆر بە سەختی گوزەریان کردووە دەکەونە ناو باهۆزی برک و ژوان و دیسانەوە گریان ئەوکیان دەگرێ چونکە لەلایەن ناحەزەکانیانەوە گرازەریان لێکێشراوە و لە خۆڕایی مجرۆ و مافنگ و سەوداسەربوونە.

ئەندازیاریی دەروونی لە شوێندا دڵشاد عەبدوڵڵا وەک نموونە

دەقی شیعریی «هەمەدان» کە لەلایەن شاعیر (دڵشاد عەبدوڵڵا)وە نووسراوە ئەوە هەڵدەگرێ کە ئەندازیاریی دەرەوەی شوێن چەندین کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر نێوکۆی بیردا هەیە. بۆیە هەر شوێنێک تۆ دەچیەناوی جۆرە بیروبۆچوونێکت لاچێدەبێ. بەلای «کوخ»ێکدا تێپەڕی جیاوازی هەیە لەگەڵ «کاخێک»دا.

دلشاد عەبدوڵلا

بەڵکو لەڕێی ئەندازیاری ئەو شوێنە دەتوانی بزانی خەڵکەکەی ناوی چۆن بیردەکەنەوە و لایەنی دەروونییان بخوێنیەوە و چەند کاریگەری جوانی لەسەر خانووبەرە و دروستکراوە جۆراوجۆرەکانیانەوە هەیە و هاوکات واشت لێبکەن دابمێنی و بچیەوە ناو مێژوو و لاپەڕە پڕشنگدارەکانی یەکەیەکە هەڵدەیتەوە:

لە یەکەم سەفەردا:
هەمەدان لە هێلکەیەک هاتە دەرێ.. من نەم شکاند
فاڵگرەوە لە بابل هاتن و وتیان:
باڵندەکە چی بەسەرهات؟
ئەندازیار لە یۆنان و
نەقار لە میسر و وەستا لە عەدەن
دارتاش لە چین و دیوانە لە نیشابوور
کەس سەری لەو هەموو
جوانییە دەرنەچوو

ل: ۱۳٦

لەوەش بترازێ کاتێ شوێنێک، وڵاتێک، شارێک دەبێتە ئەفسانە کاتێ جۆرە جوانییەک لەخۆوە دەگرێ. مەگەر ئەفسانە بتوانێ جوانییەکەی ڕوون بکاتەوە و شیکاری بکات و تا وای لێدێ کە مەلەکووتی سروشت بێتە ناو ئەو بابەتە و ڕادە و ڕێژەی جوانییەکانی ئەو شوێنە بۆ لای خۆی ببا و کێبەرکێ بکات لە ڕوونکردنەوەی ئەو نەخش و نیگارەی ئەو مەملەکەتەی ڕازاندۆتەوە. دواتریش بەهۆی زۆری وتنی (ئەو وتی)، (ئەم وتی) جۆرێک لە واتەوات چێدەبێ و خەڵکان ناتوانن بە تەواوی وەک ئەوەی شاعیر لە شیعری «خۆرگیران»دا دەڵێ:

کچی گەورە
پرچی زەردی فڕێ داوەتە سەر پشتی
بەو جوانییە
گەردوونناس و کیمیاگەر و جوانناسی
شێت کردووە
گوێ لەوەی دادێ لە خوارەوە نەگرن:
ئاو دەیووت لە شێوەی ڕووبارێکمە
هەور دەیووت کتومت بارانمە
خۆر هەمان قسەی دەوت و
قومری دەیووت و
سێسنەی خەت خەت دەیووت و
بڕووسکە و هێشووەترێ و
نارنجێک دەیووت و

ل: ۱۷۹

تافی منداڵی تافێکی ناسک و جوان و خۆشە ئەگەر پێداویستییەکانی بۆ ئامادەکرا، منداڵ هەست بە خۆشی و خۆشنوودی دەکات. پێچەوانەکەشی ئەوەیە کە هەر کاتێک منداڵ بێبەش بوو لەو کامەرانییە، هەست دەکات جەوهەرێکی گرانبەهای ونکردووە و بەدوایدا دەگەڕێ تا دەیدۆزێتەوە، بەڵام بەهۆی زوڵم و زۆردارییەک کە زۆرجاران لە منداڵ دەکرێ لە لایەن ئەوانەی خۆیان بە کرچوکاڵی بە بەرپرس دەزانن، ئەم کەشوهەوایە چاکە چێنابێت. بەهۆی ئەوەوە دووبارە منداڵ هەست بە بۆشاییەکی گەورە دەکات لەژیانیدا. هەوڵدەدات ئەو بۆشاییە بە هەر جۆرێک بێ پڕی بکاتەوە. بۆیە دەکرێ لە سەفەرێک، شوێنێک، دییەک ئەو ناسکییەی منداڵی، خۆشییەی منداڵی بدۆزێتەوە. ئەوساتەش ئەو شوێنە، سەفەرە، ڕێیەی بەهیچ شتێک ناگۆڕێتەوە و یەکبەدەنگی زوڵاڵی خۆی هاوار دەکات و بە شانازییەوە دەڵێت:

لە یەکەم سەفەردا:
پەپوولەی منداڵیم دیتەوە

ل: ۱۳۷

ئەگەر منداڵی بدرێتەوە گوڵ. دەبێ گوڵ چۆن لەگەڵ ئەم تافە جوانییە پڕ ڕەونەقدارە هەڵسوکەوت دەکات و بە چ بۆنێک بۆنداری دەکات و چۆنیش دەیپارێزێ. منداڵی ئێمە بریندارکراوە و ڕووشێنراوە و پارچە پارچە کراوە و هەر پارچەیەکیشی بەلایەکدا چووە و گەرداوی هەست بریندارکردن و کفن و دفن کردنی لەگەڵ خۆی ڕاپێچی کردووە بۆیە زۆر مۆژدەیەکی بە بایەخە کە شاعیر پڕ بەدەمی پێمان بڵێت:

منداڵی دامەوە بە گوڵێک

ل:١٣٨

مرۆڤ هەر بە خوارسکییەوە حەز دەکات دۆستایەتی لەگەڵ دار و بەردو خاک و خەڵکی ئەو شوێنە بکات کە سەردانی دەکات. غوربەتی ئەوکاتەیە کە تۆ مرۆڤێک لە جیهانی خۆت نەدۆزیەوە کە ئامادەیی دۆستایەتی تۆی هەبێ، یان باڵندەیەک خۆیایەتیت بکات. مرۆڤ ئەو هێز و تینەی تێدایە کە ئاشنایەتی هەموو شتێ بکات. دەی لێرەدا چ ئاوازێکی غەمگین دەچڕێ کە تۆ هەست بەتەنیایی بکەیت، هەست بکەیت کەس ناتخوێنێتەوە و لەگەڵت ناسازێ لەکاتێکدا تۆ هەموو ئامادەباشییەکت بۆ ئاشنایەتیکردن تێدایە. لەم ساتە پڕ ناخۆشییەدا ئەگەر یەکێ بێ و لەگەڵ دۆستە کۆنەکانت ئاشنات بکاتەوە، دەبێ ئەتۆ هەست بکەی کە شادمانی و خۆشنوودی دڵت دادەگرێتەوە و چەندیش بەخەمگینی بە دەنگێکی نزم نەشئەی ئەو ئاوازە دەدەی بەگوێماندا:

لە شارێکدا:

نە پیاوێکم دۆست بوو نە باڵندەیەک

ل١٣٨

باباتاهیری هەمەدان ڕێز و حورمەتی هێندەی هەیە کە خوا هەمەدانی بۆ دروست بکات و ئەمیش چاکی مەردایەتی لێهەڵبماڵێ و ڕێز لەو دیارییە جوانە بگرێ:

یەکەمجار

خوا هەمەدانی بۆ باباتاهیر دروست کرد

ئەویش کردی بە پەیڤ و

بەعەشق و

چل چرای چوارینە

ل١٣٨

* * *

١- تاقیکردنەوەی شیعرییەت لەم شیعرەدا جێی تێڕامان و لێوردبوونەوەیە.

٢- زمانێکی ساکار لە کۆی ئەم شیعرەدا بەکارهێنراوە.

٣- تاڕادەیەکی زۆر کەڵک لە مەلەکووتی گوڵ بە هەموو جۆرەکانیەوە وەرگیراوە.

٤- ئەفسانەش جێگەیەکی باشی لە پانتایی ئەم شیعرەدا گرتۆتەوە.

٥- تاڕادەیەکیش زمانی ژمارە کە هەوەڵێن ژمارەیە بەکار براوە، ئەمەش قوولییەکی دەروونی دەبەخشێتە جەستەی شیعرەکە.

٦- تافی منداڵی کە زۆربەمان وەک پێویستە نەمانگوزەراندووە لە ڕێی پرۆسەی فلاشباک کە هونەرێکی سینەماییە بەشێکی لە کۆی جەستەی شیعرەکە پێکهێناوە.

٧- جۆرە کەسایەتییەک بە گیانی ئەم شیعرەدا دراوە کە دەتوانین بڵێین بەیەکێک لە شیعرە جوانەکانی ئەدەبی کوردی دابنێین. دەشکرێ خودی ئەم شیعرە پەنجەرەیەک بە ڕووی شیعری کوردی بۆ جیهانی دەرەوە بکاتەوە، لەبەر ئەوەی ئەزیەت و ئازار لەنێو کۆی گشتی شیعرەکە بەدی دەکەین.

٨- کەڵک لە کولتووری ئایینی وەرگیراوە کاتێ شاعیر دەڵێ:

یەکەم جار

خوا هەمەدانی بۆ باباتاهیر دروست کرد

هەمان قسەش کە لەناو خەڵکدا وەک کولتوور باوە «لولاک لولاک لما خلقت الأفلاک» . گوایە خوای گەورە بە پێغەمبەری ئیسلام محەمەد (دروودی خوای لەسەربێ)ی فەرمووە.

٢٥ی ئاداری ٢٠٠٥ هەولێر

سەرچاوە:

دڵشاد عەبدوڵلا، بەفرنووس و ئەوانی تر، (٢٠٠٤) هەولێر، دەقی (هەمەدان)، ل(١٣٦-١٣٨).